

SAFAHAT'IN “ASIM” BÖLÜMÜNDE SOSYAL DEĞİŞME

Melek COŞGUN*

ÖZ

Tarihi süreç içerisinde her toplum, yaşanan gelişmelerden etkilenmiş ve buna paralel olarak, farklı eğilimler içerisine girmiştir. Bu süreç içerisinde, toplumlarda ilerlemeler görüldüğü gibi, gerilemelerde görülmüş; bu durumlar karşısında kayıtsız kalınmamış ve bir takım çözüm önerileri geliştirilmiştir. Böyle bir durumda olan ve ayakta kalabilmek için mücadele eden son dönem Osmanlı Devleti yönetimi, içinde bulunduğu durumdan sıyrılabilmek ve yeniden canlanabilmek için çeşitli formüller aramış ve o dönem aydınlarından hizmet beklemiştir. Sunulan çözüm önerilerinin en başında Batılılaşma ve modernleşme fikirleri yer almış, toplumun ancak Batı gibi olmasıyla ihya olunacağı savunulmuştur. Ancak döneminin en önemli ilim adamı sayabileceğimiz Mehmet Akif, bu ıslah ve ihya çalışmalarında Batı gibi olmanın gerekmediğini, Batı'nın yalnızca ilim ve tekniğinin alınmasını, kültürünün ise kendinde kalmasını savunmuştur. Aynı zamanda kendi toplumumuzda ve sosyal kurumlarımızda görülmeye başlayan çözülme ve yozlaşmaların bir an evvel durdurulmasını, şuursuz hareketlerin terk edilmesini ister. Batılılaşma ve modernleşmeyi ise kendi perspektifinden değerlendirmeye alarak milletin aleyhine olabilecek her türlü tehlikeden uzak kalınmasını öngörür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal değişme, Batılılaşma, Modernlik, Modernleşme

SAFAHAT IS ASIM SECTION OF SOCIAL CHANGE

Abstract

Date of developments within the process, each community and in parallel, has entered into different trends. In this process, as can be seen, progress in societies, stayed back, too; This was not indifferent in the face of situations, and a number of solutions have been developed. In such a case and the struggle to survive in the last period of the Ottoman Empire

* Bozok Üniversitesi Öğretim Görevlisi, cosmel_2006@hotmail.com

management, various formulas to get the situation on. At the top of the Westernization and modernization ideas presented recommendations for the solution, such as has been said, including being used however, Western society. But the most significant scholarly man of the foremost innovators of Mehmet Akif, this being required, such as in the work of the Western reclamation and enliven the West's only knowledge and technique is to remain in its receipt, culture. At the same time starting their own social institutions in our society and to stop seeing the gap as soon as possible. Westernization and modernization from the perspective of their own assessment on the nation to stay away from danger at the expense of all.

Key words: Social Change, Westernization, Modernity, Modernization

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin artık son demlerini yaşadığı bir dönemde, Osmanlı'yı kurtarma çabaları ve çalışmaları başlamış ve bir takım aydın sınıfı bu çareyi Batılılaşmakta bulmuştur. Akif ise, kurtuluşu uzaklarda aramamış; İslami bir anlayış içerisinde, onun esaslarına bağlı kalınarak bir çözüme ulaşılabileceğini düşünmüştür. Çünkü İslam, insanlığı tembellikten, yeisten, cehaletten sakındırdığı gibi, ilme ve tekniğe son derece önem vermekte; yüzlerce hadis-i şerif ilmin ve ilmi istemenin gerekliliğini vurgulamaktadır. Akif, yaşanan bu sıkıntıların asıl sebeplerine kafa yormuş; yaşanan bu sıkıntılarda payı olan herkesin karşısında durduğu gibi, problemlerin asıl kaynağına inmeden sunulan çözüm önerilerinin de karşısında yer almıştır. Hatta bu sebeplerle, “gelenekçilik”le suçlanmış, yerinde olmayan pek çok tenkide uğramıştır. Akif'e göre Osmanlı'yı çökerten hastalık, bilim ve tekniğin gerisinde kalması; bunun yanı sıra sahip olduğu dini-ahlaki değerlerinde de bir yozlaşmaya gitmesi, vurdumduymazlık hastalığına yakalanmasıdır. Akif'e göre, Batı'nın sahip olduğu ve tekeline aldığı ilmi ve teknik gelişmelere bir an önce ulaşmak en büyük ihtiyaçtır. Ancak bunu yaparken de hassas olmak gereklidir ki, kendi kültürü, dini ve ahlakı bu durumdan en ufak bir zarar görmesin. Kısacası, o dönem bazı aydınlarına göre, Batı her yönden üstünlüğü temsil etmektedir ve tek çıkar yol her alanda Batılılaşmaktır. Bu noktada Akif, gelişigüzel bir yenileşmeye gidilmesinin doğru ve sağlıklı olmayacağını, ihtiyaçlarımız ölçüsünde -yani bilim ve teknikle- sınırlı kalmasını, bu sınırların ise kendi içinde son haddine kadar zorlanarak bilginin kazanılmasını savunur. Orhan Okay, Akif'i “bir karakter heykeli” olarak sıfatlandırır

ve bu sıfatı Akif'e atfen yazmış olduğu eserine isim olarak vermiştir.(bkz. Okay, Mehmet Akif Bir Karakter Heykelinin Anatomisi)

Bu çalışma, sosyal değişim sürecinde, bu dönemde ileri sürülen modernlik anlayışları ve Batılaşma/Batılılaşma hareketleri ve çalışmaları içerisinde, döneminin en önemli ilim adamı olan ve düşündüğü gibi yaşamayı vazgeçilmez ilke haline getiren İstiklal Marşı şairi Mehmet Akif Ersoy'un modernlik anlayışını ve bunun yanı sıra sosyal değişime ve yenileşmeye bakış açısını konu edinmiştir. O'nun yedi bölümden oluşan ve döneminin sosyal olaylarını en çarpıcı şekilde dile getirdiği eseri Safahat'in altıncı bölümünü oluşturan ve 2292 mısradan oluşan tek şiiri Asım'daki sosyal değişme ele alınmıştır.

1. Tarihsel Süreç: Sosyal Değişme ve Modernlik Algısı

Tarihi süreç içerisinde her toplum, yaşanan gelişmelerden etkilenmiş ve buna paralel olarak, farklı eğilimler içerisine girmiştir. Değişme, nitekim bu süreçte ortaya çıkmış ve milletlerin hayatında her zaman gözlenen bir olgu haline gelmiştir. Tarih sahnesinde, sürekli olarak şartlar değişmekte ve bu doğrultuda ihtiyaçlar ve amaçlar değişmekte; bu değişim karşısında uyum sağlayabilmek açısından tavır ve davranışlar da değişmektedir. (Özakpınar, 1999:11)

1.1. “Sosyal Değişme” Nedir?

“Değişme”, önceki durumdan farklılaşmayı, başkalaşmayı ifade eder. Bu anlamdaki ifadesiyle “değişme” kavramı değer yargısı içermeyen, nesnel bir kavramdır. Yani her değişim ideal olana doğru ilerlememekte, en iyi olanı getirmemektedir. Sosyal değişme, sosyal ilişkilerde, sosyal kurumlarda, sosyal tabakalaşma biçimlerinde, kısaca sosyal yapıda meydana gelen değişmedir. Sosyal değişme bütün toplumlarda zorunlu ve kaçınılmaz iken; her toplumda bu değişme hızları farklıdır. (www.nuveforum.net) Bu değişme hızı toplumların sahip oldukları bilim ve teknolojiye paralel olarak gerçekleşir. Teknolojide her yenilik, - kullanım sahasına göre- eski olanı geride bırakır. Yine aynı şekilde, yaşanan çağa uygunluk sağlamak açısından kültürde de değişimler olacaktır. Ancak bu kökten bir değişim değil, eskinin iyileştirilmiş, ıslah edilmiş hali biçimindedir.(Eliaçık, www.degirmendergi.com) Bu bakımdan “eskiden devralınan her düşünce ve alışkanlık, kötü olmayacağı gibi; mutlaka iyi de demek değildir. Bazı âdet ve gelenekler toplumları yozlaşmaya ve atalete sevk ederken; bir

başka tür gelenekler, sosyal hayatın sürekliliği ve ahengi için önemli faydalar sağlar.”(Şener, http://www.sevde.de/islam_Ans/G/gelenek.htm)

1.2. Modernlik Kavramı: Modernleşme-Çağdaşlaşma

Modernlik kavramı, Anthony Giddens’a göre, “17. yüzyılda Avrupa’da başlayan ve sonrasında hemen hemen bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal hayat ve örgütlenme biçimlerine işaret etmektedir. (akt.Altun, 2005:10) Bir başka ifadeyle,“ toplumsal hayatın bütün alanlarındaki ölçütlerin rasyonelleşmesi” olarak tanımlanmaktadır (Sevil, 1999:11) . Modernleşme ise, Alain Touraine’nin deyişiyle ‘eylem halindeki modernliği’ niteler (akt. Altun, 2005:10)

Özellikle Tanzimat’tan sonra modernlik kavramı daha çok gündeme gelmiş ve zihinleri meşgul etmeye başlamıştır. Modernite/modernlik gibi kavramlar esasında bir Batı söylemidir ve Batı kaynaklıdır. Bir nevi modernleşmek sadece Batılılaşmak, yani Batı gibi olmak şeklinde anlam bulmuş ve bu doğrultuda yorumlanmıştır..

Modernlik; hakkında çok fazla tanım yapılmış olsa da henüz hakkıyla salt bir anlam yüklenmiş bir kavram değildir. “Modern kelimesi kök itibariyle Latince “modernus”tan, o da “henüz, şimdi” anlamlarına gelen “modo” kelimesinden türemiştir” (Armağan, 1992:71). “Latince biçimi ile ‘modernus’, ilk defa M.S. yüzyılın sonuna doğru Roma’nın putperestlik geçmişini o sırada Hıristiyanlığın resmen kabul edildiği dönemden ayırmak için kullanıldı. M.S. 5. yüzyılın sonundan başlayarak bugüne kadar ulaşan *modern* terimi belli bir içerik değişimine de uğramıştır” ve artık “eskiden yeniye geçişi” vurgulamak üzere kullanılmaya başlamıştır” (Sevil, 1999:15). Söz konusu tanımlardan da yola çıkarak modern kelimesi, içinde bulunduğumuz döneme, çağa uygun yaşamayı ifade eden, bugüne ait olan ve ya onu çağrıştıran bir sözcük olarak değerlendirilebilir.

Gelenekselliğe atfedilen anlam, eskiye, geçmişte olup bitenlere yani tarihe olurken; modernliğe atfedilen anlam yeni olana, çağdaş olarak tanımlanan bugüne olmuştur. Bu farklı söylemler, neticede tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Geleneği savunanlar, onu devam ettirme ve yaşatma çabaları içindeyken, modernliği savunanlar ise, geçmişten bağımsız sadece içinde yaşanılan çağa ve çağdaş olana yönelmenin gerekliliğini iddia etmişlerdir. Ancak şunu göz önünde bulundurmalıyız ki, “eskiden devralınan her düşünce ve alışkanlık, kötü olmayacağı gibi; mutlaka iyi de demek değildir. Bazı âdet ve gelenekler toplumları

yozlaşmaya ve atalete sevk ederken; bir başka tür gelenekler, sosyal hayatın sürekliliği ve ahengi için önemli faydalar sağlar”(Şener, http://www.sevde.de/islam_Ans/G/gelenek.htm) Tüm bunları yok sayarak bütünüyle yeni olana yönelmek ve böyle olunmasını istemek başlı başına bir tartışmayı ve çatışmayı doğurur. Bu noktada ortaya çıkan sorun, bugünün hangi koşullarda nasıl yaşanacağı ve bu şartları belirleyen esasların neler olabileceği hususunda düğümlenmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar, yeniliğin ancak ihtiyaçlardan doğduğunu ve yeniye yönelirken de bunun geçmişten kopuş olarak algılanmaması gerektiğini vurgulamış, bizim batıya yönelişimizi şu sözleriyle anlamlandırmıştır. "Bir yandan tarihi zaruretlerden kudret alan bir irade ile Garb'a gittik, öbür yandan hakiki cevheri ile bizde konuşmaya başladığı zaman sesine kulaklarımızı kapatmak imkansız olan bir mazinin sahibiyiz.(Tanpınar,1990:25)

2. Batılılaşma Hareketleri ve Modernlik Faraziyesi

Modern olmak, içinde yaşanılan çağın bilincinde olmak demektir. Sosyolog Nilüfer Göle, Tanzimat’la başlayan modernleşme olgusunun, “Batı kültürel modelinin bir izdüşümü” olduğunu söyler ve O’na göre Batı, Aydınlanma çağının fikirleri ve sanayi medeniyeti ile modernliğin tanımını ve liderliğini üstlendikçe, Doğu toplumları iktidarsızlaşmış ve kendi yerlerini ve tarihlerini Batı modeline göre belirlemek zorunda kalmıştır. Yine aynı şekilde, “tarihselliği zayıf bu toplumlar, modernliğin tanımına kendi pratiklerinin damgasını vuramamış, yani değişimi ve yenilenmeyi içsel ve yapısal bir süreç olarak üretememiş; tarihlerini sürekli olarak Batı modernliğinin izdüşümünde yakalamaya çalışmıştır. Böylelikle, Doğu’nun Batı uygarlığıyla karşılaşması eşit bir alışverişle sonuçlanmaktan çok, Doğu’nun en azından kimliğinin çözülmesine yol açmıştır”(Göle, 1991:13). Göle’ ye göre, modernleşme çabaları İslam kültürüyle yoğrulmuş bir toplumda Doğu-Batı tartışmasının doğmasına yol açmış; bir “kültür meselesi”, “medeniyet meselesi” haline gelmiştir.(Göle, 1991:14).

Her ne kadar modernlik kavramı, gelişmişlikle ve ekonomik kalkınmayla özdeşleştirilse de, misyonu itibarıyla “modernlik etiketinin kültürel çağrışımları, kalkınmadan çok yaşantı üzerinde yoğunlaşma eğilimindedir.”(Aktay,Topçuoğlu,1999:62).

Tanzimat sonrası dönemde kitle iletişim araçları Batı’nın hegemonyası altında modernleşme hareketlerine öncülük etmiş; gazete, edebiyat, sinema ve kültürel faaliyetler Batı lehine gelişim göstermiştir. Bu faaliyetlerle halkın düşüncelerini de kontrol altına almaya

çalışan güçlü devletler, insanları kültürel, siyasi ve etnik olarak kendi emelleri doğrultusunda yapılandırarak, onları kendi emellerini gerçekleştirmek için kullanmışlardır.(Memiş, 2002:27)

Tarihi süreçte “Türkiye’deki yenileşme ve Batılılaşma hareketleri bir kalkınma, ilerleme, güçlenme ve büyüme hareketinden ziyade, batıya karşı pasif durumda birer müdafaa hareketleri olarak karşımıza çıkmıştır. Yani Türkler, kalkınma ve güçlenmede kendilerine özgü orijinal bir fikir, proje, sistem ve hamle ortaya koyamamış ve gerçekleştirememiş; Batıyı her yönüyle nakletmeye, Türkiye’ye taşımaya çalışmıştır.”(Bıyıklı, 2006:31)

Modernleşme insanlığın alet üretme kabiliyeti ile ilgili bir sıçrama olurken; Batılılaşma, modernleşmenin yeryüzünün Batı bölgesindeki sonuçlarını esas almak, bu sonuçları yeryüzünün diğer bölgelerine taşımaya kalkmaktır. Modernleşmenin diğer bölgelerde de aynı sonuçları doğuracağını, bunun teknolojinin tabiatı gereği kaçınılmaz olduğuna inanmaktır. Hâlbuki Batı dışındaki modernleşmeler Batıdaki gibi sonuçlanmayabilir. (Eliaçık, <http://www.degirmendergi.com>) Nitekim de öyle olmuştur ve modernleşme çalışmaları, toplumda elle tutulur hiçbir gelişme sağlayamamıştır (Şener, 2009:146)

2. Akif’in Medeniyet Anlayışı

Medeniyetleri ayakta tutan sahip oldukları kültürleri ve ürettikleri fikirleridir. Ayrıca evrensel bir kültürün varlığında söz etmek mümkün değildir, kültür evrensel değil, ancak ulusal olabilir. Yani bir toplum, kültürünü ve medeniyetini başka bir toplumdan alamayacağı gibi, başka bir topluma da ihraç edemez. (Bariun, 1993:72) Batı bunun bilincinde olmasına rağmen, tek bir kültür ve medeniyet anlayışından yola çıkarak, kendi kültürünü Batı-dışı toplumlara ihraç etmeye çalışır. Bunu yaparken de küresel bir kültürden bahseder ki, bu da Batı kültüründen başka bir şey değildir. Bir toplumu “Batılılaşmış (modern) ve Batılılaşmamış ya da, Batılılaşmaya ayak direktmiş (geleneksel) iki kesime bölme marifeti oryantalizme aittir ve bunun da adı oryantalistleşme” den başka bir şey değildir.(Yavuz, <http://www.marife.org/6-yavuz.htm>). Yani Doğu’nun bütün modernleşme argümanları ve İslam’ın gelenekçiliği Batı’nın birer ürünüdür. Özellikle İslam’ı gelenekçiliğin unsurlarıyla yorumlamak ve onu hayatın dışına itmek, dini yozlaştırmaktan, esas fonksiyonlarından soyutlamaya çalışmaktan başka bir şey değildir ve dünyevi hesaplarla yapılmış bir ideolojinin

ürünüdür. Tam da bu noktada, Akif, gerek eserlerinde ve gerekse kendi yaşamında en fazla bu konuya dikkat çekmiş, eleştiriler getirmiş ve toplumdaki misallerine vurgu yapmıştır.

İslam toplumlarındaki suskunluğun, tembelliğin İslamiyet'in temel esaslarından uzaklaşmak ve iyi idrak edememekten kaynaklandığını vurgulayan Akif, bu durumdan duyduğu rahatsızlığı mısralarında sık sık yer verir. Safahat-Beşinci Kitab'ında şu mısralarla dile getirmiştir.

“O iman kuvvet ihzarıyla emretmişti... Lakin biz /‘Tevekkelna’ deyip yattık da kaldık böyle en aciz! / O iman, farz-ı kat'idir diyor tahsili irfanın.../Ne cahil kavmiyiz biz Müslümanlar, şimdi dünyanın! /O iman hüsn-ü hulkun en büyük hamisi olmuşken.../Nemiz vardır fezailden, nemiz eksik rezailden?/Demek: İslâm'ın ancak nâmu kalmış Müslümanlarda; / Bu yüzdenmiş, demek, hüsrân-ı millî son zamanlarda.” (Ersoy, 1993:390)

2.1. Akif ve Batı Medeniyeti

Akif'in Batı'yı algılayışı ve Batılılaşmaktan anladığı “batının ilmini, fennini, sanayini ve tekniğini almaktır. Avrupa'nın adetlerini, muâşeretini, eğlencesini almayı aklından bile geçirmez”.(Timurtaş, 1987:24) Timurtaş'ın da vurguladığı gibi Akif, ilmin gerekliliğine ve milletlerin kalkınmasındaki rolüne gönülden inanmış ve bunu her defasında dile getirmiştir. (Timurtaş, 1987:25) Taklitçilikten her halükarda sakınan Akif, taklitçiliğin her noktada faydalı olmayacağını söyler. Sadece Garb'ın ilmi ve sanatı alınmalı, ulusal kültür korunmalıdır.

2.2. Akif'te Modernlik Bilinci

Akif'in düşüncesinin bir ucunda bilim ve teknik, diğer ucunda memleket gerçekleri vardı.(Şehsuvaroğlu, 2002:19) Şehsuvaroğlu, Akif'i geleneğin bir yenileyicisi olarak görmenin mümkün olduğunu söyler. (Şehsuvaroğlu, 2002:25)

Akif'te geçmişe sırt çeviren ve sadece yeni olanla meşgul olunan bir modernlik anlayışı yoktur. Aksine Akif, bir şeye körü körüne bağlılıktan şiddetle sakınarak ve sakındırarak, gelişigüzel davranışlara ve yorumlara sert çıkışlar yapar. Hatta gelenekçi olduğu düşünülmüş ve birçok tenkide uğramıştır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Akif'i geleneğin yenileyicisi olarak görebilmenin yanı sıra, toplumda aşınan kimliklerin, değerlerin ıslah

edicisi olarak da görebiliriz. Akif'in karşısında olduğu durum, ilim ve sanattaki yenilik değil, şursuz bir şekilde manevi-kültürel ve ahlaki değerlerden kopuştur.

“Modernleşme veya bir diğer adıyla çağdaşlaşma, sadece salt bir Batı'ya benzeme değildir. Devlet ve toplum yapısı, geleneksel özellik ve niteliklerinden de uzaklaştırılmak istenmektedir.”(Şener, 2009:141-142) “Modernleşme hareketleri, ne fikri ne de toplumsal temellere dayanmadığı için bu hareketin sürdürülmesi, Batının bir ekolünün fikri veya sosyal etkilerine açık kaldı. Bunun sonucunda ülkenin aydın ve yönetici takımı, yaptığı siyasi ve kültürel çalışmalarıyla Batıyı taklit etmekten başka bir varlık gösteremedi.”(Şener, 2009:145)

3. Altıncı Kitap: Asım

Köse İmam'ın oğlu Âsım'ın şahsında gençleri anlatmaktadır. Burada Müslüman Türk gencinin nasıl olması gerektiği üzerinde durduğunu görmekteyiz. Akif, Altıncı Safahat'ta dünya görüşünün örgüsünü tamamlamış ve hem sıkıntılıların en zirvede olduğu dönemde en gür haykırışları terennüm etmiş; hem de en akil olanı arayan bir cemiyet insanı olarak mesuliyetinin gereğini ortaya koyarak yol göstericilik görevini Asım etrafında yeni nesillere aktarmıştır.(Şehsuvaroğlu, 2002:93)

Safahat'ın altıncı bölümünü oluşturan Asım'da dört kişi arasında geçen konuşmalara yer verilmiştir. Bunlar; Hocasâde (Mehmet Akif), Köse İmam (Ali Şevki Hoca), Asım (Köse İmam'ın oğlu) ve Emin (Akif'in oğlu)

3.1. Asım'da Sosyal Değişme

Akif, içinde bulunulan süreçte, geçmişten ve değerlerden koparak bir değişime ve yenileşmeye gidilmesine asla onay vermez. Safahat'ın bütün bölümlerinde sosyal konulara değinmiş; sosyal sorunlara, gözlemlerine, eleştirilerine Asım bölümünde de geniş bir şekilde yer vermiştir. Asım, sosyal tenkitlerin yanı sıra, eski-yeni tartışmalarını da içeren, geçmiş ve gelecek hakkında yorumlarda bulunulan ve bunun gerekçeleriyle sunulduğu bir bölümdür. Akif, bu bölümde, dini, ahlaki, kültürel yozlaşmaları, bunun sebep ve sonuçlarını; buna paralel olarak maddi açıdan sıkıntılı ve ihtiyaçları dile getirmektedir. Bölümde başından sonuna kadar Akif'in üzerinde özenle durduğu ve vurguladığı husus, ilme talep: Batı'nın ilmi ve sanatı yakından takip edilmeli, bunlar iyi bir şekilde sentezlenmeli ve ülkemize taşınmalıdır. Ancak, Batı'nın bilim ve tekniği dışında hiçbir değerine özenilmemeli, kendi

değerlerimiz muhafaza edilmelidir. Kısacası, Batının ilmi alınmalı, ahlakı kendisine bırakılmalıdır.

Akif, mısralarında yer yer çeşitli toplumsal alanlardaki değişmelere vurgu yapmış; bu değişmelerin ne gibi sıkıntılara yol açtığını anlatmaya çalışarak, bir yandan da değişimin olumsuz yönlerine dikkat çekmiştir. Örneğin, dini alanda meydana gelen değişimleri hiç hoş karşılamayan Akif, dini algılayışta meydana gelen yozlaşmayı, çözülmeyi gözler önüne sererek, ne hale geldiğini; bundan duyduğu endişe ve üzüntüyü dile getirir. Onun en büyük sıkıntısı, İslam'ın özünden uzaklaşılması ve onun gereklerini doğru idrak edilmemesidir. Ayrıca din, hayatın dışına itilmiş; gerçek işlevinden soyutlanmış bir haldedir. Akif, bu noktadaki yenileşmeyi bir ihya ve ıslah olarak yorumlar ve Asım'daki şu mısralarda düşüncelerini dile getirir.

"Doğrudan Kur'an'dan almalyız ilhamı / Asrın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı

Hiç bir şeye körü körüne bağlanmamayı hayat felsefesi haline getiren Akif, bu istikrarını yenilik anlayışında korur. Geçmişten bağımsız bir yenilik anlayışı yoktur. Geçmişte de iyi ve faydalı olan her şeye sahip çıkar Akif. Onun sadece karşısında olduğu nokta, şuarsuzca yapılan yanlışların topluma mal olması ve bundan milletin zarar görmesidir. Geçmişe saygısını ve bağlılığını Asım'da yer alan şu sözlerle anlatır:

"Zulmü alkışlayamam, zâlimi asla sevemem;/Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem... Biri ecdâdıma saldırdı mı, hattâ, boğarım... /-Boğamazsın ki! /-Hiç olmazsa yanımdan kovarım. /Üç buçuk soysuzun ardından zağarlık yapamam; /Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam."

Aynı zamanda, milleti adına geçmişe karşı bir özlem de duymaktadır.

Nerde Ertuğrul'u koynunda büyütmiş obalar?/Hani Osman gibi, Orhan gibi gürbüz babalar? Hani Bir şanlı Süleyman Paşa? Bir kanlı Selim? /Ah bir Yıldırım olsun göremezsiz ne elim! (Ersoy, 1993:454)

Yukarıdaki dizelerde de görüldüğü gibi, Akif'in geçmişe karşı önyargısı olmamakla beraber, onun kızgınlığı her daim şuarsuz hareket edilmesi ve sonuçlarının halka mal edilmesi.

Asım'da işlenen konulara baktığımız zaman sosyal hayatın hemen her yönü işlenmiş, olumlu-olumsuz yönler değerlendirilmiştir. Akif, burada eğitim kurumları olarak medreseleri ve fonksiyonlarını, aynı şekilde din adamlarını ve misyonlarını, aile hayatındaki çözümleri,

köylünün durumunu, o dönem aydınların durumunu, meslek gruplarını ve toplumda nasıl bir işleve sahip olduklarını, kimlerin bu toplum için ne yapabildiğini ya da yapamadığını eleştirel bir bakış ve düşünüşle eserine taşımıştır.

Akif, geçmişle gelecek arasında bir bağ kurarken, İslami bir anlayışın vazgeçilmezliğini söyleyerek, İslami geleneği hiçbir zaman terk etmez.

Hadi tahsilini ikmale tez elden, hadi sen! /Çünkü milletlerin ikmali için, evladım /Ma'rifet, bir de fazilet...İki kudret lazım./Ma'rifet, ilkin, ahaliye saadet verecek /Bütün esbabı taşır; sonra fazilet gelerek / O birikmiş duran esbabı alır, memleketin /Hayr'ı i'lasına tahsis ile sarf etmek için /Ma'rifet kudreti olmazsa bir ümmette eğer,/Tek fazilette teali edemez, za'fa düşer (Ersoy, 1993:521)

Mısrarlarda da görüldüğü gibi, Akif'in modernlik anlayışı, dinden soyut, sadece yeni olana vurgu değil; geçmişini de tanıyan ve geçmişinden güç alan, ancak bunun yanı sıra her alanda faydalı olabilecek ilmi bilgiye de ihtiyaç duyan ve el uzatan bir anlayıştır.

Toplumun en önemli kurumu olan ve yeni nesilleri yetiştirecek olan aile hayatından pek umutlu olmayan Akif, aile kurumunun çözülmesinden endişe duymaktadır.

*Evlenip aile teşkili bugün zor geliyor;/ Görüyorsun ya nikâhlar ne kadar seyreliyor!/
Eskiden zurnalar öttükçe feza inlerdi; / O ne dehşetli düğünler, o ne derneklerdi!(Ersoy, 1993:460)*

Ekonomik sıkıntılar, cahillik, ahlaki erozyonu da beraberinde getirmekte, ahlak anlayışında bir değişmeye, çözülmeye sebebiyet vermektedir.

*Köylünün bir şeyi yok, sıhhati, ahlakı bitik; /Bak o sırtındaki mintan bile tiftik tiftik.
/Bir kemik bir deridir ölmedi kaldıysa diri; /Dam çökük arsa rehin, bahçeyi icra ister; / Bir kalem borca bedel faizi defter defter! (Ersoy, 1993:459)*

Akif'in en büyük sıkıntılarında biri de, ülkenin geleceğini kendinde gören aydınların vurdumduymazlığı, kendi toplumlarına ve değerlerine karşı özensiz olmaları ve Batı'nın isteğini, onlara iş düşürmeden gerçekleştirmek. Kendi değerlerine sırtını dönen birisine, Akif'in sırtını dönmemesi düşünülemez elbette. Ancak hesap sormak için çevirir yüz çevirirse.

*Hali ıslah edecekler diyerek kaç senedir,/Bekleyip durduğumuz züppelerin tavrı nedir?
/Geldi bir tanesi akşam, hezeyanlar kustu! /Döviyordum, bereket versin, edepsiz sustu./ Bir selamet yolu varmış O da neymiş? Mutlak, /Dini kökten kazımak. Sonra, evet, Rus'laşmak! /O*

zaman iş bitecekmış...O zaman kızlarımız /Şu tutundukları gayet kaba, pek manasız /Örtüden sıyrılacak...Sonra da erkeklerden,/Analık ilmini tahsil edecekmış...Zaten, /Müslümanlar o sebepten bu sefalette imiş;/Din için, millet için iş görecek alçağa bak;/Dini pamal edecek, milleti Rus'laştıracak!/Bunu Moskof da yapar, şimdi rıza gösterelim;/Başka bir marifetin varsa haber ver görelim!/Al okut, "Avrupa tahsili...." Desinler, gönder,/Servetinden bölerek na-mütenahi para ver;/Sonra bir bak ki, meğer karga imiş beslediğin!/Hem nasıl karga? Değil öyle senin bellediğin!/Sade bir fuhşumuz eksikti, evet Ruslar'dan/Onu ikmal ediverdik mi, bizindir meydan!/Kızımın iffeti batmakta rezilin gözüne/Acırım tükürüğe billahi, tükürsem yüzüne,/Demiş olsaydı eğer: "Kızlara mektep lazım.../Şu kadar vermelisin" kahrolayım kaçmazdım, /Elverir sardığımız bunları halkın başına.../Ben mezarımda huzur istiyorum, anladın a! /Biraz insafa gelin, öyle ya artık ne demek? /Zengin olduk diye, lanet satın almak mı gerek?" (Ersoy, 1993:221-222)

Akif'in bu millet adına hizmet edenlerden yenilik adına beklentisi, kendimizde olmayan ilmi Batıdan alıp getirmek; bunun yanı sıra geçmişimizden en büyük mirasımız olan dini, kültürel ve ahlaki değerlerimizin elimizden kayıp gitmeden muhafaza edilmesine, ıslah ve ihya edilmesine çalışmak.

"Sade Garb'ın, yalnız ilme dönsün yüzünüz / O çocuklarla beraber, gece gündüz didinin; /Giden üç yüz senelik ilmi sık elden edinin! /Fen diyarında sızan na-mütenahi pınarı /Hem için, hem getirin yurda o nafi' suları (Ersoy, 1993:522)

3.2. Akif'in Geleceğe Mirası: Asım Nesli

Asımın nesli diyordum ya nesilmiş gerçek

İşte çiğnetmedi namusunu çiğnetmeyecek

Düşündüğü gibi yaşamayı kendisine ilke edinen Akif, kendinden sonraki nesillerde de bunu görmeyi ümit etmiş; ideal bir gençlik arzu etmiştir. O özlem duyduğu ve resmettiği genç nesil: Asım'ın nesli... Nasıl bir gençlik beklediğini Asım'da dile getirmiş, hayallerine Asım'la can vermiştir.

Ahmet Kabaklı, Asım'ı Akif'in marifet ve fazilet ülküsünün sembolü olarak görür.(Kabaklı, 1975:114) Çünkü Asım'da güçlü bir iman ve irade vardır.

SONUÇ

Mehmet Akif'in modernleşme algısına ve bilincine baktığımız zaman, bir şeye körü körüne, şuursuzca bağlanmayı asla tasvip etmeyen Akif'in aynı kararlılığı Batılılaşma ve modernleşme hareketlerine karşı da gösterdiğini gözlemlemekteyiz. Akif'te geçmişe sırt çeviren ve sadece yeni olanla meşgul olunan bir modernlik anlayışı yoktur. Aksine Akif, bir şeye körü körüne bağlılıktan şiddetle sakınarak ve sakındırarak, gelişigüzel davranışlara ve yorumlara sert çıkışlar yapar. Hatta gelenekçi olduğu düşünülmüş ve birçok tenkide uğramıştır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Akif'i geleneğin yenileyicisi olarak görebilmenin yanı sıra, toplumda aşınan kimliklerin, değerlerin ıslah edicisi olarak da görebiliriz. Akif'in karşısında olduğu durum, ilim ve sanattaki yenilik değil, şuursuz bir şekilde manevi-kültürel ve ahlaki değerlerden kopuştur. Akif, teknik ve ilmi zenginliği ile değerlerini bütünleştirmiş, o ilme kendi rengini vermiş, çalışkan, cesur, ilim sahibi bir nesil ümit etmiş; tam da Müslüman bir gence yakışır bir nesil hayal ederek, bu hayallerini Asım'ın nesline hediye etmiştir.

KAYNAKLAR

AKGÜL, Mehmet, “**Erol Güngör’ün Perspektifinden Ortadoğu ve Türkiye**”,(çevrimiçi)

<http://arsiv.zaman.com.tr/2003/07/01/yorumlar/default.htm>

AKTAY, Yasin, TOPÇUOĞLU, Abdullah, **Postmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve**

Oryantalizm, 2. Baskı, Vadi Yayınları, Ankara 1999.

ALTUN, Fahrettin, **Modernleşme Kuramı:Eleştirel Bir Giriş**, Küre Yayınları, İstanbul 2005.

ARMAĞAN, Mustafa, **Gelenek**, Alternatif Üniversite 10, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1992.

BARIUN, Fevziye, “**Malik Binnebi ve İslam Ümmetinin Fikri Problemleri**”, İslami Sosyal

Bilimler Dergisi 1:2, 1993.

BIYIKLI, Mustafa, **Batı İşgalleri Karşısında Türkiye'nin Ortadoğu Politikaları**,

Gökkubbe, İstanbul 2006.

DEMİRHAN, Ahmet, **Modernlik**, Alternatif Üniversite 17, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1992.

DÖNMEZ, A. Osman, **Mehmet Akif ve Modern İlim**

<http://www.sizinti.com.tr/konu.sizinti?SIN=3850ec06d5&k=940&381342976>

DÜZDAĞ, Ertuğrul, **Mehmet Akif Ersoy**, 1. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.,

Ankara 1988 .

ELİAÇIK, İhsan, “**Modernitenin Alternatifi Din Midir?**”

- <http://www.degirmendergi.com/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=104>
- ERSOY, M. Akif, **Safahat**, Huzur Yayınevi, İstanbul 1993.
- GÖLE, Nilüfer, **Modern Mahrem -Medeniyet Ve Örtünme-**, Metis Yayınları, İstanbul, 1991.
- KABAKLI, Ahmet, **Mehmet Akif**, 3. Baskı, Toker Yayınları, İstanbul 1975.
- KÖKDEN, Ömer Uğur, **Mehmet Akif**, Milliyetçiler Derneği Neşriyatı, 2. baskı, İstanbul, 1961.
- MEMİŞ, Ekrem, **Kaynayan Kazan Ortadoğu**, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2002.
- OKAY, Orhan **Mehmet Akif Bir Karakter Heykelinin Anatomisi**, Akçağ Yayınları, 3.Baskı, Ankara 2005
- ÖZAKPINAR, Yılmaz, **Kültür Değişmeleri ve Batılılaşma Meselesi**, Ötüken Yayınları, 3. Baskı İstanbul 1999.
- ŞEHSUVAROĞLU, Lütfü, **Mehmet Akif Ersoy**, Alternatif Yayınları, Ankara 2002.
- SEVİL, Muharrem, **Türkiye’de Modernleşme ve Modernleştiriciler**, Vadi Yayınları, Ankara 1999.
- ŞENER, Sami, **“Gelenek”**, (çevrimiçi) 27.10.07
http://www.sevde.de/islam_Ans/G/gelenek.htm.
- ŞENER, Sami, **Sosyoloji-Sosyal Bilimlere Alternatif Yaklaşım**, 4. Baskı, İnkılab Yayınları, İstanbul 2009.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi **Yaşadığım Gibi**, Dergah Yayınları, İstanbul 1990.
- TİMURTAŞ, Faruk K., **Mehmet Akif ve Cemiyetimiz**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.
- TOPÇU, Nurettin, **Mehmet Akif**, 2. basım, Dergâh Yayınları, İstanbul1998.
- YAVUZ, Hilmi, **“ ‘Oryantalizm’ Üzerine Bir ‘Giriş’ Denemesi”**<http://www.marife.org/6-yavuz.htm>